

szeretett annyira." Megható tragoedia és ismét egy bizonyosság arra nézve, hogy a szív nem ismer különbséget ember és ember között.

WEISZ BERTALAN.

RÉVAI ANAKREONTIKONJAI.

Már jóval föntebb említők annak idején azon motivumokat, melyek Révait magyar irodalmi zsengeinek, a „Magyar Alagya” I. könyvének, 1778-ban történt kiadása után mind inkább az új irányú lyra felé készítették.¹⁾

Ismételt tartózkodása a birodalmi fővárosban, — hol a változatos, pezsgő élet nyüzsgelmei elevenebb alakzatokkal népesítették képzelmi világát, de egyszersmind messzebbre ható kitekintést is juttattak eszmélődésének, — sokkal hathatósabb kulturai szerekként tünteté föl előtte a nyugati művelődés eredményeit ama hagyományos módoknál, melyek a hazai társas élet korszerűbb fejlődését nálunk oly igen késleltették, részben pedig bajosan egyezkedve az újhódás izlésével, hol igen esetlen, hol félszeg vagy szögletes formák szerinti alakulást idéztek elő.

Különösen a főbb rendű s más műveltebb körökkel való érintkezése, a francia s német irodalommal és szellemmel is közelebbi megismerkedése arra ösztönzé, hogy minél élénkebb iránylyal iparkodjék tetszetőssé emelni irodalmi productióit, kiváltképen a verselésben igyekezzék elsajátítani azt a könnyűdebb lyrai hangot, mely megnyerőbb hatásával hódítóbb s üdítőbb befolyást gyakorolhat az ébredező nemzeti érzelmekre, semmint ama csekélyes hangváltású s az énekelhetésre nem alkalmas ódon alagya, melyek csak is az iskolázottakat érdekelhetik némileg.

Faludi költészetének tanulmányozása még nyomósabban is edzé e hajlamát.²⁾ — Felője szállongott serdülő múzsája. Mintegy vetélyvágygyal szárnyalt néha még merészebben is. S nem titkolta azon óhaját, hogy nemzetének főbb énekesei közé kíván soroztatni.³⁾

Hogy e célját elérhesse, nem csak dallamosabb idomzatú, hanem tartalmilag is hevítőbb s vonzóbb énekek költésére izgatá növekvő becsvágya.

Alkalmasint bozzá járult ennek szítoztatásához Rájnisnak 1781-ben történt föllépése is, ki a „Magyar Helikonra vezérő

¹⁾ L. Révai M. élete. II. 27—30. l.

²⁾ U. o. 257. l.

³⁾ U. o. I. 331. l. — II. 258. 260. 321. l.

Kalauz¹⁾-ában már a magyar lantnak változatosabb hangoztatását javallja, számos példát mutatván be e tekintetben, köztök az anakreontikonok fordításában is első kísérlettel lépett ki.²⁾

Kétségtől igen gyújtó hatású volt ez Révaira, ki Rájnist a „Kalauz” tanúsága szerint már az alagya írásban is előzőjéül volt kénytelen elismerni. Annyival is erősebben buzdulhatott föl az Anakreon-féle lyrika felkarolására, minthogy ebben szövetkezni látta az újabb ízlést az ó classikai hajdanból átlengedező görög vidámsággal, mely ifjító erőt látszott lehelni korának részint zsibadt, részint korhadó kedélyvilágába.

Ily hiedelem kelthette egyébként is, különösen a németeknél, már valamivel előbb azon vetélkedő igyekvést, mely az anakreontikus költészetnek oly élénk lendületet adott, — hogy az utóbb az Anakreon-cultus túlhajtására fajult el.³⁾

1787-ben, midőn „Elegyes versei”-nek kötetében némi javításokkal újra közzétette „magyar alagyai”-nak I. könyvét, a 9 év óta készületekből még kétszer annyit toldván azokhoz, már mintegy elbűsúzását jelezi az előbb oly hévvel üzött magyar alagyzástól.⁴⁾ De legott ugyancsak erősen neki ered az újabb ízlésű s dalolhatóbb „énekek” zengedezésének.

Szinte felötlően bátor nyilatkozattal hirdeti ez új irányhoz szegődését.⁵⁾ Nehány jelentős darabot mutatván be ízleltetől, igéri, hogy ilyesekből, különösen az anakreontikon-félékből egész gyűjteménnyel szándékozik kedveskedni a magyar költészet kedvelőinek t. i. mind avval, a mit más irodalmakból mint e nemben legjelesebbet szedegetett össze. Aztán pedig a komolyabb tárgyúakból két kötetnyit ígér.⁶⁾

Ugy látszik, az a „magyar Orpheus”-féle hivatás, a mint ezt a finom eszű Mártonfi József barátja augurálta volt róla,⁷⁾ csakugyan hathatósan fölvilanyozta egyébként is eléggé erős önérzetességét; mert valóban bátor lépésekkel indult meg ekkoron a honi Parnassus magaslatai felé. Diadalmas siker előérzete dagasztá kedvét. De rajta is volt, hogy a szép jóslat valósuljon.

Mint a nemzet főbb énekesévé dicsőülni vágyódó az elismerés teljesebb koszorúja után sovárog, melyből így a mirtus és rózsza se hiányozzek. Sőt ezekért legelőbb kíván síkra szállni a magyarítandó anakreonteumokkal. Aztán komolyabb tárgyúakkal fog a

¹⁾ L. Ponori Thewrewk Emil „Anakreon” i. k. 105. l.

²⁾ U. o. 90. 92. l.

³⁾ L. Révai M. élete. II. 324—5. „Talám elég lesz már — u. m. — tőlem az Alagyasokból.” (L. u. o. s. „Elegyes versei” előbeszédében.)

⁴⁾ Révai M. élete. II. 325—8. l.

⁵⁾ U. o. 326. l.

⁶⁾ L. „Elegyes versei” 257. l.

nemzeti elismerés borostyánaiért vívni. Azt is jelzi, hogy s miképp teendi ezt.¹⁾

Szándékolt költői pályájának úgy szólva prospectusát adja e szerint „Elegyes versei“-nek kötetében. Különösen három kötetnyit ígér azon költői műfajokból, az alagyákat kivéve, melyekből ebben egyelőre „mutatóban,“ mintegy ízelítőül nyújt némelyeket. Főleg azt ígéri, hogy az anakreontikon-félékből „sokkal nagyobb nyalabbal kedveskedik, talám már nem is igen sokára; ha — u. m. — valami szerentsétlen dér meg nem veszi még virágjában gyümölsötmet.“ — Ugyanis „Anákreonnál, annál a nyájas költőnél kezdén, mindenütt el jártam egész a mi időnkig, s valahol vólt valami a kényesebb izlésből az Öröm Énekesinél, le metszettem, s kertembe gyűjtöttem édesebb ízű oltoványnak.“ —²⁾

Efféle biztatásokkal meglehetősen fölizgathatta különösen az ifjabb nemzedék kíváncsiságát.

S a mily rokonszenven élvezték a buzdultabbak „elegyes versei“-nek leginkább anakreontikus-féle darabjait,³⁾ alkalmasint sürgették is az ígért nagyobb adagnak mentől előbbi közrebocsátását. Ily oknál fogva egypár év múlva a „Hadi történetek“ írói már a kiadási költséget is szívesen megajánlották arra.

De Révai a sürgősebb érdekért t. i. az akademia-eszmének előtérbe állításáért hazafiúi nemes érzéssel Bessenyei György „Jámbor szándéká“-nak engedte az előnyt.⁴⁾

Aztán a mozgalmas 1790. év lezajlása után ismétlődtek a sürgetések. Annyira izgatták ezek, hogy már 1791-ben csakugyan hozzá is fogott ígérete beváltásához.

Ilyesminek tanuságául vehetők kézirati hagyatéka közt ama tisztázott kis füzetek (szám szerint 12), melyek a „Szerelem nyá-jaskodási“ cím alatt többnyire anakreontikon-féléket tartalmaznak.⁵⁾

Látható ezekből, hogy már csakugyan a nyomtatás alá is készült azokat adni — legalább egy részben. De mily ok tartotta őt vissza a közzétévéstől, habár utóbb Sándor István is megkínálta a kiadási költséggel:⁶⁾ a következőkből alkalmasint kellőben ki fog derülni.

Ahhoz képest, a mily vérmes buzdulattal neki gyürkőzött e vállalkozásnak s a mily kedvteléssel folytatta e munkálkodását, valóban némileg talányszerűnek látszhatott így szándékának abbahagyása.

¹⁾ U. o. Előbeszéd a „jámbor olvasóhoz.“

²⁾ U. o. 118. l.

³⁾ Erről föntebb (l. Figyelő XI. 220. l.) némi tanuságot is idéztünk a „Hadi történetek“ (ll. 68. l.) győri tudósításából.

⁴⁾ L. a „Jámbor Szándék“ felajánló prologusát.

⁵⁾ L. a nemzeti muzeum kézirattárában „Révai Miscellanea.“

⁶⁾ L. Sándor Istvánhoz 1794-ki ápr. 16-ki levele kivonatát Horvát Istvántól. u. o.

Vajon mennyi részben tudható be balviszonyainak, hogy e terve füstbe ment? — Itt lesz helyén — úgy vélem, — e dolog iránt eligazodnunk, nehogy különben vagy méltatlan beszámítás háromljék körülményeire, vagy őt mystificálási gyanu terhelje elégséges alap nélkül.

Nyomós ok mindez arra, hogy e nemű hagyatékáról illő hűséggel számoljunk. Az irodalomtörténeti igény mellett a biographiai érdek is eléggé megkívánja ezt.

Szólaltassuk ezért minél inkább saját nyilatkozatait, melyekkel a nyilványra szállandó vala. Első sorban lássuk a kiadandó „Szerelem nyájaskodási“ elé tűzött „Elöl-járó Beszédét,“ mely így szól:

„Ihol már egyszer, ha bár későbbre is, ki botsátom, Boldog Anákreonnál, s nem különben a Szerelemnek és Örömmnek más utóbbi Nyájas Énekesinél egybe gyűjtetett tsekély, de még is kedves Kintsemet. Már akkor, hogy erről fogadást tettem Hazánk Szépeinek, mint egy előre érzettem a jövő időnek olyas valami keménységét, a mely szándékomtól, ha épen el nem tilt is egészen, de igen is eléggé hátra vet. Sok szelid érzésű Jámborok, a szépek kedvellői, a kik, a régiségnek ezen édes maradványibann, s az utóbbiaknak is hasonló ízzel költ enyelgéseikbenn ártatlanul tudnak gyönyörködni, meg nem szűntek engem hol kérni, hol bátorítani, hogy mennél előbb győzném az akadályokat. És ugyan ezek elégséges Védőim nékem azok ellen az alaton lelkek ellen, kik az ilyen nyájaskodásokra, melyeket, valamint a tisztán látó és kényesen érző boldog régiség, úgy a mostani tsinosb világ is, a társaságnak multságára készült kellemetes apróságoknak tekint, savanyú ábrázatot vonyítnak, s néhány énekből az embernek minden gondolkodása és egész élete módjáról hirtelenkedve bal ítéletet tésznek, s annál fogva a szegény jámbort szemtelenül motkolják, és vakmerően kárhoztatják.“

Itt holmi darabosabb kifakadásokat vegyít közbe ellenesei ellen, melyekkel többnyire maga ellen növeszt gyanút. Aztán így folytatja: „A kik ezekre a kellemetes apróságokra józanul éreznek, vagyon azokbaun érzés nagyságosabb és szentebb dolgokra is. — De akaratom ellen is messzebbre rándultam, s tsak nem tellyes védelmemre szólottam, holott azt tsak imént bíztam másokra. Egyebekre sietek.“

A munkát „Szerelem Nyájaskodási“-nak neveztem, és III könyvetskére osztottam. Az első egvedül tsak Anákreon Énekeit foglalja magában. A másodikbann Deák és néhány Görög, a harmadikbann pedig Német és Frantz énekesek után iratott Enyelgések találattanak, majd mindenütt híven meg jelölve, hogy honnét vödtek. Ezekbenn az utóbbiakbann helyel közzel, a mint hová illet, vagyon az én Szerzésemből is.

Anakreon a leg régebb, a leg főbb, és hogy úgy szóljak, a mint érdemi, Atyja és egyetlen Példája a többinek a Szerelmes Éneklésnek nemében. Ugyan azért is adtam itt néki a leg első helyet. Az ő Énekeinek dicséretjeket alkalmasabb helyén fogom többekből is elő hozni Életének Leírása végén. Most arról szólok először, miként fordítottam Magyarra Anakreon Énekeit, az utánn a többieket is; arról is végtére, s valamivel bővebben, hogy mi versméréséklést tartottam benne.

Ha épen akartam volna, csak ugyan reá erőltethettem volna tollamat, hogy a Görög nyom szerint szakasztott annyi sorba, és ugyanazon mértékkel, szorúthatott volna az én versem is. Ihol egy példája a XVI. Énekbenn,¹⁾ a hol Anakreon a maga háborúról szól csak hét igen rövid versekbenn, szokása szerint, szépen és velősen.

Te Tébat énekeljed,
Más mondja Trója' hartzát;
Én csak magam tsatáit.
Lovas sereg, gyalog nép,

Nem út reám bajós had;
Külömb új háború ví
Engem' verő szemekből.

De úgy érzettem, hogy, ha olly híven követném Anakreonnak olly röviden ejtődő módját, nem olly kedves lenne Énekem a Magyaroknál, és sokszor nem is olly világos, mint kívánnám. — Kivált az is igen reá bírt, hogy másként tekélttem el magamat, mért hogy a Magyarok inkább Vers kötetekre²⁾ szeretik az Énekeket fel osztani, hogy így, mint egy fejenként, valami bizonyos nótára egy más utánn el is énekelhessék. És már ez épen magával hozta azt a szükségét is, hogy a Verskötetnek tellyes bé fejezésére néha néha valamit azt közbe költöttem, azonbann még is úgy, és ollyan féle gondolatokkal, a millyenek egyenesen folyhatnak a Görög Költőnek volt képzelődéséből, és a mellyek annak értelmét is jobban magyarázhatják. — Ezzel a szabadsággal egyéb fordításimbann is éltem most később: s a miket már az előtt készítettem, kivált hang mérséklésre, nevezetesen Horázból, vagy Horáts nyoma utánn, a ki is egy Vers kötetből a másikba szabadjábann által viszi azon egy Szó kötetnek a szavait; azokbann is meg tettem a jobbitást, hogy mindenik Vers kötet tellyes Szó kötettel fejeződjék bé. — Illyenek tehát általjábann a Versekbenn tettetett Fordításaim. De én különösen Anakreont a Görögből szóról szóra is által tettem Magyarul, hogy meg lenne nálunk is a Szerelemnek és Örömmnek ezen Első és Fő Énekese tellyességgel az ő eredeti valóságábann, a mit különben a versbe való szorulás kétség kívül akarmi szerentsés kéz alatt is meg szokott tsorbítani. Reménylem,

¹⁾ P. Thewrewk E. kiadásában az anakreoni dalok 26-dika ez t. i. Σὲ μὲ λείπει τὰ Θύβρις...

²⁾ Tudni való, hogy Révai a versszakot érti a verskötet alatt.

nak, a mennyire lehetne. Az e félék Asklepiades rendjére is mehetnének, de már akkor nagyobb volna a szorulás. Majd igen így esnek a Magam képében a 11–15. versek,¹⁾ melyekben helyt kell engedni a tetsző rövidnek is.

Anakreonnak Vers mértékében a nővé ujak uralkodnak. Azonbann az első új sokszor szapora nővé, anapaestus. A Vers pedig mindenkor negyedfél újból álló, úgy szintén a nővé, valamint a szapora nővé ujas. (Itt mind a kettőnek a példáját bemutatja a képletet is mellékelve.)

Mi Magyarok ezt az Anakreon féle Verset olly szépen elegyíthetjük, hol három, hol négy egész nővé ujas versekkel, hogy különb különb Verskötetek származhatnak belőle, a melyeket Népünk ének szóval is könnyen és szépen el mondhat. Én többire ollyan féle Verskötetekkel élek, a millyenekbe foglalták Verseiket Benitzki és Faludi. Néha másféléket is közbe elegyíték.

Benitzki Verskötetje szerint a két első versetske három nővé újú, a harmadik az utánn az Anakreon féle. Ihol a példája:

Egyet vonyt, s nyilat
Hamar belém lövi,
Millyen darás' fulánkja.

Faludi Vers kötetje szerint az első vers négy nővé újú, a második az utánn az Anakreon féle. Ihol ennek is a példája:

Ah átkozott! kinek keze
Aranyt fejtett először,
Testvér ezért testvért tagad,
Fiú hideg szüléhez.

A három nővé újú versbenn, és az Anakreon félében, a harmadik ujnak mindenkor szükségképen nővének kell lenni. A másodikra pedig, ha nővé nem eshetik, el tűrik ott a lassút is, spondaeus, sőt gyakorta még az első ujon is: kivált az ollyant lassúnak se érzené az ember, mellynek első szó í z é b e n n ékezetlen magánhangzó lehetne, bátor az utánn több mással hangzók következnének is reája. Meg mutatom ezt is példabann. (A felhozott példákhoz csatolja a képletet is.)

Az utánn a négy nővé újú versbenn is elég, ha tsak a negyedik és a második új nővé: az első és harmadik lassú lehet, sőt szükségbenn a második is: kivált képen ollyan lassú, mint feljebb említém, melly ékezetlen magán hangzó nélkül tsak több mással hangzóknak össze gyűlések által lett valamennyire akadémossá. De még is nem észre vehető képen húzóssá.

Ennek is utánn vetem a példáját, mint tsak imént, először tisztán, az utánn keményebben a lassúval elegyítve. (Az idézett példát a schemával is illusztrálja.)

¹⁾ L. Elegyes versei 170. l. — E négy verset idézi is legott a schema mellékelével.

Az illetén szó ízek az Énekbenn, ha egyéb aránt szépek a ki mondások, mint rövidnek tetszhetnek. És ez az, a mit már oda fen tetsző rövidnek mondtam. A Németek, mivel Nyelvök-benn igen gyakor a mással hangzóknak öszve gyűlések, megelégszenek az ilyen tetsző röviddel hang mértékre írt verseikbenn. Láthatjuk ezt, példának okáért, Dénisnek Boldogult Felséges Mária Terésiára költ egvik Éneke Darabjából, mellynek a Fenn írása, Theresia die Weise. (Ebből két versszakot idéz a versmérték képletének kitételével.)

És e már igen könnyíti, kivált Anákreon féle Énekekbenn a verselést: s én ugyan ebbenn engedtem is magamnak. Ha ki gúnyolni találna érte, már előre is Anákreon Jobb Atyám példájával mentem magamat.

Még Horátz jegyzette meg Anákreonbann a nem szoros mértéket, non elaboratum pedem. De Anákreonnak olyan, mind Költése, mind Verse neme, hogy abbann épen nem lehet a vers mértékre feletté való szorgalommal vigyázni. — A Költése nemére nézve, a miket ő énekel, mind elmésség és játék. Ugyan azért rövid és közbe közbe szakadt beszédű is, majd igen olly képen, millyen az Agyas vers Író, Epigrammatum Scriptor. — Mind azok, a mik érzése alá esnek, könnyen elő hozatottak, hogy hamar el is tűnhetnek: s nem olly öszve foglaltattak, millyenek a nem tréfás Költőknek gondolatjaik, a mellyek nem könnyen oszolhatnak el. Tehát a vers mértékébenn motozó gonddal nem késhetik, hogy meg ne hűljön, s alatt mászóvá ne légyen. Sőt el is ugorja néha néha annak törvényeit, mivel az ő lantja az életnek közönséges nyelvén szól, és hogy tsak ezt ékesen s nyájasan ejthesse ki, nem ügyel a versnek babonás épségére.

Már a Vers neme, mellyel Anákreon él, felette rövid, melly sokszor tsak két szóval is bé telik: még is Anákreon soha közbe nem szegte szavait a vers végén, hogy szakadt részét a másik versbe vinné által, mint sokan, s ezek között még Pindár is szokott tselekedni: tehát különösen ez is igen hátrálta őtet a vers mértéknek szorosabb törvénye meg tartásában. S épen e lehet nekem is még annyival inkább az én mentségem, hogy az én verseim még röviddebbek sokszor, mivel tsak három újakkal élek gyakorta, nevezetesen Benitzki Verskötetjeinek példájokra.

A magyar nótákbaun, a mint már leg elől meg jegyzém, igen felesen tapasztaltam az eső ujakat is, trocheos. Ilyen új versekből is lehet szint annyi képen kellemetes Versköteteket elegyíteni, ha azokat is, mint előbb tselekedtünk volt a nővő ujas versekkel, arra a három féle mértékre határozzuk: először ugyan tsak három ujúra, az utánn negyed fél ujúra, s végre négy egész ujúra. Ezekbenn is a könnyebség kedvéért, közbe eshetnek a tetsző eső ujak. (Mindegyikének schemáját adja itt is.)

Az e félékből én leg inkább szerettem meg az olyan Vers kötetet, mellynek első verse egész négy ujú, a második pedig negyed fél ujú, a millyennel él főképen Faludi. Igyekeztem is kivált páros sarkú Énekeimet leg alább tetsző képen illyenekké tenni, a mellyek már készen voltak. S így már énekelhetőbbek az eső új versnek nótájára nevezetesen ezen Énekeim:

Kis Kupídót kell keresnem,
Ha ki látta, mondja meg.¹⁾

Kis Kupídó a tsendetlen
Tőlem el nem válhatott.²⁾

Szeretnek nagy hatalma
Az egész természetén.³⁾

A Német Költők még hosszabbra is nyújtják, mind a nőv s mind az eső új verseket, ötöd fél s öt, hatod fél s hat. és szinte heted fél ujúakra is, s külömb külömb féle képen elegyítik. Őket is követtem némellyekben kivált a nótáért. Illyen, példának okáért, Amintas Kesergése, a melly is érdeklő szomorúan énekel-tetik. Nővő ujas Versekből álló:

Megyen tehát? már életem keserves:
Tőlem nagy köz szakasztja Lálagyét!
Amott tűnt el: lehellj, ó gyenge szellő;
Talám onnét levegsz, sat.

S ennyiből áll mind az, a mit előre kellett bocsátanom, mind Fordításom, mind Verselésem Módjáról is. hogy azzal magamnak is másoknak is eleget tegyek. Anákreon Életének Le írása vagyon még hátra, s annak Munkáiról némelly Jegyzések és Ditséreték, különösen pedig Költésének Meg fejtése. Mind ezt többekből is szorgalmasan össze írva különösen adom elő. Az utánn következnek az Énekek azzal a Renddel, mint már elejten meg íram Munkám Fel osztását.

Ezen „Elöl járó beszéd“-e után Révai ezt a datumot jegyezte: „Győrött. Mindszent hava fogytán. 1791.“

És a tisztázat első füzetét képező íme prologus elé ezt a homlokírást tűzte, már úgy mint a kiadandó munka címéül: „Szerelem Nyájaskodási. Közre bocsátotta Anákreon szép eszének becsülője, a Csanádi Énekes.“⁴⁾ — Győrött

¹⁾ L. Elegyes versei VIII. Ének. 129. l.

²⁾ U. o. X. Ének. 132. l.

³⁾ U. o. X. Ének. 135. l.

⁴⁾ Nem kevés habozásába kerülhetett az iránti megállapodása, hogy miképen nevezze magát kiadóul a könyv homlokán. Láttatják ezt a többiből tör-lykép: „Kiadta Révai Miklós a jó íznek gyarapodására.“ — Aztán ezt áthuzo-kitörölve, „egyik győri énekes“, aztán „a maros csanádi énekes“, majd ismét „egyik győri énekes“ nevezet alatt szándékozott kilépni, míg végre a főntebbi cimze-

Streibig József betűívei 1792.⁴ — A címlap közepére pedig Anakreon képét rajzolta kissé derültebb vonásokkal, mint ahogy az Degen J. Fr. német címlapján látható.

E szerint tehát Révai, mint előbeszéde kezdetén is tudatja, már ekkor határozattá érlelte volt azon szándékát, hogy Anakreon-tikonjait a közönség elé szállítsa. Azonban a tisztázatból ítélve, az előzményekhez képest a lényegesebb tartalmi kellék t. i. az anakreon-verses fordítása még csak kevés részben lehetett készen: külön papírszeleten még az odábbiakból mintegy 6 darab látható, (köztök egy csonkán, csak is megkezdve): a tisztázás elmulasztása miatt elhanyagolva elveszett.

Azon tekintetből, hogy Révai az ő anakreontikus szellemű költői termékeit maga is oly jelentősekül emeli ki, meg életviszonyosságainak egynémely balságát is leginkább ily irányú foglalkozásából látszik következtetni, — helyén lesz itt már erről kitel-tatnunk, részint pedig illeték szerint ismertetnünk, mint hősünk nagymérvű munkásságának egyik nem lényegtelen ágát.

Első sorban különösen az igényli figyelmünket, a mit Anakreonnak magyarítására nézve ígért.

Kézirati hagyatékában a „Szerelem nyájassági“ című tisztázott füzetkék közt 7 van olyan, melyek Anakreontól tárgyalnak. Az I.-ben van az imént közölt előszó, — a II. s III.-ban Anakreon élete és költése, — a IV.-ben Anakreon Énekei verses fordításban, szám szerint 6 darab t. i. a Degen-féle sorozat szerint I–VI., melyeket itt nyomban közlünk is.

I. A lantjáról.

Akartam Átreusnak
Vitéz két Magzatit,
Akartam énekelni

Kadmus nagy dolgait;
De lantom csak szerelmet
Kezdett reá zenegni.

tet hagyta meg. — A címlap másik oldalára pedig némi mentekezésül ezen distichonokat jegyezte „Latiná“-iból, melyeket 1792-ben adott ki:

Nequid blanditiis tenerorum deesset amorum,

Lusimus et Teii carminis illecebras.

Ne me fama tamen malesano dente lacessat:

Materia est libri Lucia ficta mei.

Quid charitum patrio possent modulamine iusus,

Ambitio suasit, non amor, illud opus.

Révai Libri II. Elegia XII.

Si vacuum oblectant sparsi sermone lepores,

Te trahat illecebris Hungara lingua suis.

Idem libri II. Elegia X.

Megjegyzendő, hogy ez a X. Elegia Sándor Leopoldnak nádorrá választását üdvözli, amaz a XII. Elegia pedig Tertina Mihály budai gymn. tanárhoz van intézve, ki Révait latin verseinek kiadására sörgette.

Minap már meg tseréltem
A hűrt, a lantot is,
Hogy Herkules tsatáit
Verném új eszközön;
S pengett ez is szerelmet
Ellenkező szavával.

Hadat verő Vezérek,
Mennybéli Fajzatok!
Tehát bútsút örökre
Veszek már tőletek:
Mert lantom oly enyelgő,
Zeneg csak mind szerelmet.

II. A szépekről.

Szarut Isten védelemre
Az ökröknek alkotott:
Paripáknak rugdozásra
Tsupa körmű sarkokat.

Szaladásra a nyulaknak
Az adott gyors lábakat:
Az oroszlány tőle vette
Vigyorító vad fogát.

Evezős héjt a halaknak
Uzamasra ő adott:

Madaraknak repdesésre
Pihe könnyű szárnyakat.

Az adott észt férfiaknak,
Viadatra szívet is:
Mit adott az aszszonyoknak?
Bizakodnok min lehet?

Deli testet, ékes artzát
Paizsok s dsidák helyett:
Vasat, értzet, bár kemények,
Tűzet is győz, a ki szép.

III. A Kupidóról.

Már késő éjszakán,
Hogy a göntzöl szekér
Hajlott pásztor kezére:
És mélyen elmerült
Minden lankadt tagon
Enyhített édes álom:

Igen zörgött minap
Bé zárt kilintsemén
A fürge kis Kupidó:
Alkalmatlan ne légy,
Ki vagy, mondék, ki így
Jó álmomat szakasztod.

Pitziny gyermek vagyok,
Kitől, jámbor, ne félj,
Szépen felelt szavamra:
Eressz fedél alá,
Meg vert sűrű eső,
Bolyongok a setétben.

Megszánom a szegényt,
Fogom kis métemet,
S ajiót nyitok hamarján:

Be lépik nyájasan,
Tegzet s íjat visel,
Eresztem tűz helyemhez.

El fázott kis kezét
Gyengén törölgetem
Langyos meleg kezemmel:
A bő eső vizet
Tsínyán fatsargatom
Ázott bodor hajából.

Mihelyt meg éledett,
Mond, nints e sérelem,
Azt lássuk már ijamban:
Egyet vonyít, s nyilát
Mellyemnek úgy lövi,
Mint a bögöly fulánkját.

Ugrálni kezd reá,
S katzagva fel kiált,
Örvendj velem, Barátom!
Igen jó még ijamb,
Jól rúgja a nyilat,
Beteg szíved meg érzi.

A következő IV. és V. dalnak középső versei olvashatók Révai „Antiquitates Literaturae Hungaricae.” Vol. I. 56. lapján. Ezért csak az ott mellőzött kezdeti s végzeti verseket igtam ide.

IV. Magáról.

Iszom lótus fűvön
 És gyenge mirtuson
 Kényemre elterülve:
 Fel tűrje köntöse
 Le tsüggő újait,
 És bort töltson Kupídó.

Híjad Leányomat:
 Előbb, hogy sem megyek
 Holtaknak tántzaikra,
 Enyelgek s oszlatom
 Fojtó keservemet:
 Kedvemre járj, Kupídó.

V. A rózsáról.

Rózsát, a Szerelem virágját,
 Borral keverjük össze:
 Rózsát, láng levelű díszében,
 Fűzvéen derült fejünkre,
 Ígyunk vígan lakozva.

Lantot pengetek, o Bor isten!
 Vígásgod templománál:
 S rózsákkal fejemet ki fűzvéen,
 Tömött tsótsú leánnyal,
 Ott tántzolok kerengve.

VI. Lakozó ének.

Rózsákkal ékesítvén
 Bútól üres fejünket
 Vigadozva bort iszunk:
 A szép leány azonban
 Jár tántzot gyenge lábbal,
 S leveles bottal tsóróg.

S kerekded szájjal, édes
 Lehelletű torokból,
 Gyönyörű hangot botsát.

A lágy hajú legényke
 Tisztán pengő koboznak
 Veri fel vont húrjait:

A szép Bakkus fiúval,
 Arany hajú Kupídó,
 Tzipris aszszony szép anyánk,
 Mikor vének lakoznak,
 Jelen vagynak vigadva,
 Az örömmek isteni.

Idáig jutott az anakreontikonok verses magyarításának tisztázásával. A VII.-nek csupán e címét írta még oda: „A Kupidóról.” — De ebből csak is négy vers-sort fordított. Ezeket csak úgy sebtiben jegyzette föl azon a papírlapon, melynek másik oldalán a VIII. dal némi javításokkal már egészen meg van. A VII. dalt tehát, úgy látszik, csak kezdette fordítani, de nem végezte be. Im ez van abból azon papírszeletnek egyébként tiszta oldalán:

Hiátzint veszszejével
 Engem Tzipris fia,

Hogy versent véle futnék
 Keményen tsapdosott,

Ugyanott a másik oldalon a VIII. dal pongyolán írva így szól:

Minap bibor szín szőnyegen,
 Sok vidító pohár után,
 Hogy édesen nyugodtam:
 Vig álomban lábam hegyén
 Szállánkoztam sebes futást
 Leányokkal mulatván.

Szívet rágó rút motskokat
 Hánytak reám e Szépekért
 Jrigykedő haragban.

Bánták öröm játékomat
 A szép Bakkus kis társai,
 A tsintalan legénykéek:

Azon vóltam, meg tsókolom
 Azért is e gyönyg képeket,
 S álommal elszaladtak:
 O én pusztán maradt szegény!
 Most már azon sohajtozom,
 Hogy tsak megínt aludjam.

Az itt idézetteken túl láthatók még egy külön lapon pongyolán írva s részben némely javítgatásokkal tarkítva a XXII–XXV. dal, következőleg fordítva:

XXII. Batillhoz.

Árnyékba űlj, Batill, velem
E sűrű tölgy alá.
A zöld levél mint lengedez
A gyenge ágokon:

Alatta mely édesgető
A zúgó tsergeteg,
Látván az ily öröm helyet
Hogyan mellőzzük el?

XXIII. A kintsről.

Ha ember életét
Arany kints védené,
Meg örzeném erősen:
S ha jőne a halál,
Azt nyujtanám oda,
S tovább ballagna tőlem.

De nints váltság sohol
Ez árnyék életért,
Hijában mit sohajtok?

Ha el rendeltetett
Bizonyai a halál,
Rakott kintsből mi hasznom?

Iszom, jó bort iszom,
S élem világomat,
Baráttal vigadva:
S erylégések között
Vénusnak áldozom
Puhán vetett fris ágyon.

XXIV. Magáról.

Hogy egyszer meg halok,
E köz törvény alatt
Úgy jöttem e világra:
Már el tölt napjaim
Miként folytak, tudom,
De végem függ homályban.

Komor gondok tehát
Tőlem távozzatok,
Mert nints időm reátok:
Míg meg lep a halál,
Mosolygok s tántzolgok
A szép Bakkus fiával.

XXV. Magáról.

Addig, míg bort iszunk,
A gondok alszanak.
Bú, bánat, fájdalom,
Mit rágja szívemet?

Kemény törvény szorít,
Ha bár ellenzem is,

Egyszer tsak meghalok:
Mért tsaljam életemet?

Tehát csak bort igyunk,
A szép Bakkus borát;
Mert addig, míg iszunk,
A gondok alszanak.

Ezekén túl még a XLVI. dal van meg oly ívnegyed egyik oldalán, melynek többi oldalain az „előljáró beszéd“-ből vannak némely fogalmazványi részletek. Álljon itt az is.

XLVI. A szeretetről.¹⁾

Nehéz dolog szeretni is,
Nehéz nem is szeretni;

De leg nehezb, a kit szeretsz,
Nem lelni nála kedvet.

¹⁾ Ennek 3. s 4. stropháját I. kiadva szintén az „Antiquitates Literariae Hung.“ 57. lapján, hol az írás egyszerűsítésének adja példáját. Az első versszakot külön dalként véve többen is fordították s utánozták. L. Thewrewk „Anakreon“ i. k. 82. 109. 113. 390. l.

Szerelmekben semmit sem ér
Híres nevű nemesség:
A böltséges meg vették,
Hitvány a jámbor erkölcs.

Arany vagyon betsbenn; arany,
Mit olyly mohón ölelnek:
Ah átkozott! kinek keze
Aranyt fejtett először.

Testvér ezért testvért tagad,
Fiú hideg szülehez,
Zendül ezért a háború,
Telik föld gyilkosokkal.

De még is lég keservesebb
Mind e szörnyű gonosznál:
Hogy mi szegény szerelmesek,
Ezért veszünk egészen.

Ennyiből álló az, a mi Révainak a nemz. muzeumban levő kézirati hagyatéka közt a görög anakreontikonok verses fordításából fenmaradt. De az azokkal való foglalkozásának egyéb nyomait is láttatja még 4 tisztázati füzetkéje, melyek ketteje e cím alatt: „Anakreon énekei szóról szóra a görög írás után,” tartalmazza (a Degen-féle sorozatot követve) az 1—25. dálnak szó szerinti magyarítását, a másik ketteje pedig ily címmel jelezve: „Anacreontis Carmina versa ad litteram”, ugyan ezeket szó szerinti latin fordításban. — Két más füzet, melyek tartalma a lapok számának folytatása szerint nyomban az „elől járó beszéd” után következett volna e cím alatt: „Anakreon élete s költése,” a 21.—59. oldalon azt a szellemképet tükrözi, melyet Révai Anakreonról részben egy francia ismertetőből, kit név szerint nem nevez, részben pedig, sőt legtöbbször Degen-nek „Über Anakreons Leben und Dichtkunst” című bevezetéséből állított össze. — Ezek mellett még egy külön lap azt mutatja, mikép tanulmányozta az eredeti görög szöveg metrikai alakjait, az 58. 59. s 64. dal schemáját ábrázolván.

Azon ígéretének, melyet „Elegyes versei” kötetében nyilvánított volt, beválthatására valóban csekély mennyiségű készlettel rendelkezhetett még akkor is, midőn a főntebb idézett prologus már a kiadás megindításáról szól. Hisz a „szerelem nyájaskodási” című erotikáknak I. könyvét teendő görög anakreontikonoknak alig ötöd része volt még készen a verses fordításban. — Még kevesebbre vehető a tisztázati szerint az, a mit a II. és III. könyvben szándékozott adni. Ugyanis annak a füzetkének, melyen e cím van jegyezve: „II. könyv többire Deák s Görög Énekesek után,” $1\frac{1}{4}$ ívre terjedő tartalma csekély kivétellel csakis azokat foglalja magában, melyek az „Elegyes versek” kötetében már megjelentek: — a III.-nak, mely a homlokán e fölíratot viseli: „többire Német s Frantiz Énekesek után,” tartalma pedig már mind megjelent az „Elegyes versek” közt.

E 8-adrét alakú tisztázati füzetkék üres lapjai folytatási szándékot jeleznek. De a tisztázandó készletnek alig némi csekély nyoma látható a kézirati hagyaték közt. Egy két fordítási kísérlet ez a német anakreontikusokból, s idyllion-félékből, de még bevégetlen. Ha ezeknél többje nem volt: úgy a „Szerelem nyájasko-

dási* című gyűjtemény kiadása azért maradt abba, mert valószínűleg inkább csak ideában voltak meg az abban közléteendő versezetek; utóbb pedig az idea is önként szétpárolgott.

Azokról, melyek a II. részben mint még kiadatlanok fordulnak elő, elég annyit jelezni, hogy köztök van 1 fordítmány Navagero után, 2 Flaminus után, 4 Catullus után,¹⁾ s 2 eredetként mutatkozó, melyek egyike meglehetősen izetlen versezet. — Legjelentősebbnek látszik mind ezek közt 2, melyek Catulluséiból készültek. Mutatványként álljanak itt.

A Madarka halála. (Katull után.)

O! sírjatok, Kegy Asszonyok!
Ti is pítziny Szerelmek!
Egész világ szépségei!
Fakadjatok panaszra.

Madarkáját a vad halál
Lutzámnak el ragadta:
Kit úgy kedvelt a szép Alak,
Mint fényét ő szemének.

Tsak véle vólt leg kedvesebb
Játéka Édesemnek:
Kit úgy esmért a kis falat,
Mint a Leány az Anyját.

Körös körül el repdesett
Pipegvén Asszonyára:

Ha meg fáradt, nyugtát hamar
Féher melyén kereste.

Most ott alatt széllyel bolyong
Ama setét űregben:
Hol mindent a kemény halál
Már ott süllyeszt örökre.

Ti átkozott homály helyek!
Minden szépet fel esztek:
El nyelte a pokol torok
Az olly nyájas madarkát!

Nem várt eset: Szegény Madár!
Bús már Lutzám tsak érted:
Sok sírástól dagadt szemét
Miattad vér borítja.

Szerető biztatás. (Katull után.)

Tsak engemet szeret Lutzám;
Sőt kedvemért, úgy esküszik,
Meg vetné a Királyt is;

De, a mivel Szerelmesét
Biztatja a tseltsap Leány,
A jégre kell fel írni.

A madarka halálát szintén Catullus után már 1773-ban megénekelte magyar distichonokban, alkalmat adván erre Nagy-Károlyban „Raab Albert kedvelt rendtársa mulatságos madaratskájának halála.”²⁾ Utóbb e neki különösen tetsző versezetét Catullusnak ily dalalakban magyarította.

Ezen kívül a többi e nemű kiadatlan verseinek közléte aligha emelhetné csak némileg is lyrájának a már 1787-ben kiadottakkal szerzett jelentőségét.

A főntebb bemutatott anakreontikonok szintén olyasmit látnak, hogy valóban aligha vívhatott volna ki Révai az olyan verses fordításával valami jelentősebb föltűnést s előnyt az ekkoriban

¹⁾ Ezek egyike Catallus V. dala, melyet Földi J. is magyarított. (L. Kazinczy Orpheusa, II. 85. l.)

²⁾ L. „Magyar Alagyák I. k. 1778.” 14. l. — és „Elegyes Versei” 12. l.

már jóformán gyarapodott képességű magyar anakreontikusok között, kiknek Rájnis kezdeménye óta meglehetősen sorát tünteti föl irodalmunk története s különösebben imént Ponori Thewrewk Emil jeles tanulmánya.¹⁾

Ha — másokat nem is említve — csak Kazinczynak e nemű igyekvéseivel mérjük össze Révai verses fordítmányait, bizvást föltehetjük, hogy éreznie kellett ebbeli meghaladtatását.

Annak az ügyességnek, mely az Anakreon-féle röpke könnyűséget — az egyszerűség és mesterkéletlen finomság megtartásával — eléggé helyesen el tudja találni, Kazinczy jóval inkább volt birtokában. Sok körülmény alkalmasabbá tette őt erre.

Azon kívül, hogy Révai a versszakos formában, melylyel a magyar izlésnek inkább vélt kedvezhetni, kissé lazább és lassúbb menetű, úgyszólván paraphrastikus terjengősségű fordítást adott volna, nehűtt egyes felőlően darabos kifejezéssel is tetemesen cáfolta volna azt, a mit Degen nyomain „Anakreon költéséről“ állít, annak izlésképző hatását dicsérve. Tűrhetőbb hiányait mellőzve, csupán a „βαθύχολος“ jelzőnek (az V. dal végén) ugyancsak pórias magyarítása eléggé kivívó gyöngédtelenségre mutat. Pedig Degen német fordításában láthatta, mily ügyesen s még is híven fejezte ez azt ki, holott a Révai magyarítását ama görög szónak etymologikus értelmezése sem igen okolhatja meg. —

Degennek Anakreonját használták akkoron többnyire a magyar anakreontizálók, minthogy ez 1781-ben adván ki a görög szöveget jegyzetekkel és indexszel,²⁾ 1782-ben pedig német fordítását szellemes bevezetéssel,³⁾ épen kapóra jött az akkoriban nálunk gerjedező anakreontismus művelői között.

Hogy Révai is leginkább ezeket forgatta, kitetszik az „Anakreon élete s költése“ című értekezéséből. De látom azt egyébként is, Degen kiadványainak ugyanazon példányait használván az egybevetésre, melyek Révainak sajátjai valának. Annál inkább érezteti, hogy a német fordításhoz képest mennyire hátrányban van, mert meglehetősen föleresztve, olykor ellapultan, meg néhol kissé esetlenül is fordítgatta az eredetiben oly könnyedén szállongó görög anakreontikonokat még ott is, hol Degen jeles fordítása nagyon elősegíthette. —

Fölöttébb aránytalan kiszéledés lenne itt ezen egyébként is abba hagyott igyekvése eredményeit részletesebben feszegetni; jóllehet a végett, hogy e tekintetben is illeték szerinti méltánylás

¹⁾ L. „Anakreon görögül és magyarul.“ Budapest. 1885. — Ezen kiváló alaposágú tanulmányt alkalmasint a külföldi tudósok némelyike is figyelembe fogja venni. Az athenai „Εστία“ nem késett azt legott jelezni a „Φιλολογία“ című rovatában. (L. *Δελτίον τῆς Ἑστίας*. 1885. nov. 24-iki sz.)

²⁾ L. Anakreontis Carmina ex Recensione Brunckii M. J. Fr. Degen. Erlangae. 1781.

³⁾ Anakreons Lieder. Aus dem Griechischen v. J. Fr. Degen. Anspach. 1782.

érje Révai sokoldalú irodalmi törekvését, nem mulasztók el gondosan figyelembe venni mindazt, a mit ez irányú szándékainak alaposabb felfogása igényelni látszott. — Annnyival inkább rendén valónak tartók e nemű igyekvéseit vizsgálóbb észleléssel kísérni, minthogy maga is meg lehetős öntetszéssel, sőt felőtli igénynyel hangoztatta ily célzatú föllépését,¹⁾ s még ott is, hol a föllállítandó tudós társaság egyik jelöltjéül irodalmi érdemeit előadja, mintegy előnyösítve emeli ki ezen irányú tevékenységét,²⁾ másutt pedig mostoha viszontagságait panaszolva olyasmit gyanítat, mintha ezek gátoltak volna különösen az anakreontikonok fordításában is. — ³⁾ Efféléknek tisztába hozását az életrajz feladatai körébe tartozónak hittük.

Életfolyásának további tárgyalásából eléggé ki fognak derülni a valódi okok, melyek már az eddig felhozottakból is jóformán sejthetők.

Révai ifjúkori dicsvágya egyelőre főleg a magyar Tibullus vagy Propertius-féle hírnevet tűzte ki célpontjául, e nemben mintegy elsőégi dicsőségre törekedvén.⁴⁾ Aztán az újabb hangozású lyra s főleg az anakreon-féle lant ragadta meg költői becsvágyát. — Kezdetben Faludi ihlete melegíté erre, majd egyéb nemű befolyások következtében a Rájnissal való vetélkedés hevítette, utóbb más dicsvágyi motivumok mellett tán még a Fábchichnak „invita Minerva“ erőködése is izgatólag hathatott rá, hogy ő sovárgjon az Anakreon magyarítójának jutandó érdemkoszorú felé. — De az ezért vetélkedők száma szaporodtával mindinkább hanyatlott versenyzési kedve, míg végre teljesen kihült.

Félbe szakadt buzgalmának főntebb bemutatott eredménye láttatja, hogy csak is irodalomtörténeti érdekű lehet már e különben is kevésből álló hagyatéka; csupán annak jelezésére való, hogy mennyiben kívánt ő is részes lenni az akkoron külső impulzusok által is⁵⁾ némi lendületnek eredt illetén irodalmi igyekvésben.

Ily szempontból, meg e mellett aesthetikai tanulmányainak folytatása tekintetéből némi szemügyre vételt igényel itt még az

¹⁾ L. „Elegyes Versei“ előbeszéd „a jámbor olvasóhoz“ és 117—8. l.

²⁾ L. „Candidati erud. Societatis“ 80. l. „Adparavit ad haec genio et sensu Anacreontico, in quo genere facile princeps tribuitur illi gloria, et Odarum Tomulum distinctum: cuius Liber primus continet ipsum Anacreontem Hungarice versus, reliqui duo autem potiorum partem ex aliis Graecis, Latinis, Gallis, et Germanis Poetis Eroticis collectam complectuntur materiam, hoc titulo: „Szerellem Nyájaskodási“. Amorum Blanditiae. — Conscriptur et alter Odarum Tomulus iam seriarum, hoc nomine „Józanabb szerű Gerjedelmek“, Probius sensus Ardore.“

³⁾ L. Révai M. élete. II, k. 326—8. 339.

⁴⁾ L. Elegyes versei. 35. 37. l.

⁵⁾ L. Ponorí Thewrewk Emil „Anakreon görögül és magyarul“ 105. l.

„Anakreon élete s költése” című értekezése is, úgy mint a sének is adja tanuságát. — A mennyiben e fejezet kerete engedi, gásának.

Anakreon életének főbb mozzanatait az akkoriban még kevésbé tisztázott felfogás szerint egy némely francia és német fordító, kiváltképen pedig Degen előadása nyomán vázolván, szellemképének tükrözését szintazok szerint adja.

„Már Anákreonnak munkáiról szölván, — u. m. — a következőkről vagyon említés. Ivó Verseket, Szerelmes Dalokat, Alagyasakat, Istenes Énekeket, Agyas Verseket, (epigrammákat) és különösen a maga nevére neveztetett némelly Anákreon féle Kőteményeket szerzett volt Emlegetnek e felett valami Kőteményt Uliszesznek Penelopéhez való szeretetéről, még egy mást az Álomról, végre valami Verseket az Orvos Tudományról is.

Meg irigyelte a később nyomnak ezeket a Kintseket az emésztő idő, s igen sokat el temetett belőlök. Mind ezekből tsak az Énekek, néhány Agyas Verseket, s valami Töredék Darabotskák maradhattak fenn egész a mi időnkig. Sőt az Énekekről is kétséget kezdettek már támasztani, s azt hűvelyezték felőlök néhány íze fogott régiség túrkálók, hogy utóbbi származatok volnának. De tsak ugyan nem lehet a tiszteletes régiségnek annyi nyomos bizonyossági ellen, mint a mennyi vagyon ezen Énekek mellett, tellyességgel azt állatni; noha azonbann meg engedik sokan, hogy néhány kései szülemények is közbe férkezhettek. Anákreon Énekeivel a történt, hogy azokból Öröme és Enyelgésre szolgáló különös Gyűjteményt készítettek volt hajdanában, s így veszték el az után lassanként a többiek, a mellyek már ritkábban kezdettek kézen forogni. Ebben a Gyűjteménybenn eshetett azután valami idegennek is bé tsusztatása.

De bár mi kevés Maradványaink jutottanak is Anákreontól, tsak ugyan elegendők ezek az ő nevének halhatatlanságára. Azoknak ditsérésekbenn követhetem a Frantz Fordítót, azért is különösen, hogy ő Anákreon magasztalásábann gyönyörűen és elevenen ábrázolta egyszersmind annak Kőltése módját és tulajdonát.*

Azonban a franciás szellemű, költőies és többnyire fölületes általánosságban lengedező elogium tartalmi hígságát érezve, csak hamar Degennek behatóbb és részletezőbb ismertetéséhez fordul. „Anakreon e jeles fordítójának nyoma után indulva bizonyosabb és meghatározottabb ismeretet” vél „terjeszthetni a mi Nemzetünk-nél is Anákreonnak különös Kőltéséről, s ennek voltaképen való igaz törvényeiről.” — S itt aztán többnyire nyomon követi azt, a amit Degen az ő német fordítása előtt „Über Anakreons Leben

und Dichtkunst“ című bevezetésében ír, különösen a 40. laptól kezdve a 72-dikig igen élénken előad.¹⁾

Megjegyzendő, hogy bár Degen nézeteit átlag többnyire elfogadja, de annak a szigorúbb, sőt komolyabb gondolkodásúak ellen is néhutt szabados megszólásait nem veszi át. Alkalmasint tudomása volt arról, hogy a németeknél mennyire túlhajtatott az Anakreon-cultus, a miért érdemlett gúny is érte őket nem egy kiváló elme részéről. — ²⁾ Degennek kritikai élfő támadásait is mellőzi.

Azokhoz illesztve ezt az Anakreon költészete jellemzéséről szóló tárgyalást, a miket főntebb Révainak aesthetikai irányú igyekvéseiről felhoztunk, nem jelentéktelen tanuság ez annak folytatásáról még úgy sem, ha csupán fordításként vesszük. Mert arra célozó iparkodását mutatja, hogy magyar nyelven is minél alkalmasabban s megközelítőbben lehessen már ilyenén élesebb vonásokkal jellemző értekezéseket írni.

Meglátszik rajta, hogy biz ebben is küzdenie kellett még nyelvünk akkori gyarló mivoltával. Zokon kellett éreznie, hogy ez részint szűkölködése, részint merevsége miatt még a tudományos tárgyú prózai előadásra sem eléggé engedékeny. Ugyanis Degennek az anakreoni szellemet és költészetet finom árnyalással jellemző tárgyalását több helyütt nem igen bírta eléggé élénken visszatükrözni. Kiváltképen kirí a példánya mögött elmaradozó vontatottsága ott, hol épen Anakreon nyelvezeti előnyeiről szól.³⁾ Mennivel inkább éreztette ez vele azt, hogy az anakreoni dalok kényes szövege tán épen azok gyöngéd természetességénél fogva teszi nehéző próbára a magyar nyelv ügyefogyottságát.

Ilyetén tapasztalatai nyomósan intő és sarkaló hatásúak lehetnek arra, hogy mind mélyebben megszívlelje azon sürgetéseket, melyek a nemzeti nyelv pallérozása és szabályainak tisztába hozása érdekében hova tovább mindegyre sűrűbben felhangzottak.⁴⁾

Egyébként hajló kora s physikai erőinek fogyatkozása is mind komolyabban figyelmezteté, hogy gondosan számot vetve még remélhető éveivel s azon nagy teendőkkal, melyek főleg feléje néztek, elégedjék meg magyar lantjának azon vívmányaival, melyekre életkora délpontjaig sikerült szert tennie. — A nyár vége s az ősz már csak halaványabb utóvirágzást adhat s inkább az értékesebb gyümölcsök érlelésére való.

Hisz úgy is meglehetősen számú s még űde erejű ifjú levették szállnak vala már síkra azon rózsákkal vegyes mirtus-koszorúért, melyek a viruló korhoz illőbbek. — A kassai Magyar Mu-

¹⁾ L. Anakreons Lieder v. J. Fr. Degen. Anspach. 1782.

²⁾ L. Ponori Thewrewk Emil „Anakreon, görögül és magyarul. Budapest. 1885.”

³⁾ L. Degen J. Fr. Anakreons Lieder i. k. 53. s köv. II.

⁴⁾ L. „Hadi történetek.” III. 237. 712. I. IV. 737. I. V. 679. 824. I.

seum*-ban és Kazinczy „Orpheus“-ában is jóformán jelentkeztek már ilyenek.

Hogy igazabban valósulhasson azon nagy jelentőségű jóslat, melyet róla Mártonfi József barátja már 1784-ben vallott, s melyet Révai 1787-ben Zimányi Lajos rendtársának latin fordításával együtt közrebocsájtott volt:¹⁾ azt a „magyar Euriditzeit (magyar nyelvet) régi setétsége* rabságából nem annyira a „lant gyenge szavával“ bővílítheti ki annak Orpheusaként, hanem biztosb kiemelése végett rá kell magát teljesen szánnia, hogy egész elméjével bele merüljön ama könyvtári limbusokba, melyekben a már régóta a feledés rút homályába kárhoztatott régi magyar elmeművek rejlenek, — hogy aztán azokból fejtsse ki az ősi magyar szellemnek bívőbb képét, a magyar nyelvnek igazi mivoltát.

Költői vénája is, úgy látszik, sikeresebben folydogál vala már a kilencvenes évek kezdetétől fogva oly komolyabb érzelmek ömledtetésére, melyeket maga is „Józanabbszerű gerjedelmek“ címe alatt szándékozott egy külön kötetben közzé tenni. — Ezek többnyire a hála és kegyelet nyilatkozásai, különösen némely jelesebbek hazafiúi érdemeinek dicsőítésére. Álljon itt belőlök, hanem is legsikerültebbként, de tartalmi érdekéért egyelőre némi mutatványul az, melyet a jeles érdemű Nunkovits György püspök emlékére írt ennek 1790. nov. 20-án történt kimulta után. Így szól az:

Megint el dűlt mellőlem egy nagy Oszlop!

Így sír Hazánk, s mély gyászba el merül:
Írígyl halál meg foszt jelesb erőmtől,
Gyengül már oldalom.

Egy Püspököm! kitől sokat reméltem,
Egy Püspököm már porrá változik:
S foynadni kezd Magyar Nyelvnek virágja,
A' mellyet ömözött.

Öntözte azt arany szemű esővel,
Ébresztgetett tudós Szép Lelkeket:
Egyengetett a fárado Tagoknak
Tuskés ösvényöken.

Tökéletesb gonddal költ Nyelv tanítást
Ha láthat már a kényesebb Magyar:
Im erre is dolog győző Fiaknak
Új osztónt ő adott.

Magasztalást, míg élt, Nagy Lelke nem várt:
Mert füst, úgy mond, az illy temjenezés:
S a mit teszek Hazánnak, mino adósság,
A mellyel tartozom.

A levegő, mellyet szívok naponként:
A drága tej, mellyel nevelt anyám:

¹⁾ L. Révai elegyes versei 257—8. l.

Az édes szó, mely elsőbb is Magyar volt,
Mind erre kötelez.¹⁾

Ó szép azavak! nagy szív! felséges érzés!
El múltatok, nem győzőm káromat:
Maradjatok! talám a gyors időnek
Itt lántzot vethetek.

E sír követ szeresd, o Boldog Árnyék!
Szent hamvadat mert ezzel tiszteltem:
És itt sugallj illy érzést mind azokba,
Kik itt meg állanak!

CSAPLÁR BENEDEK.

MAGYAR ÍRÓK ÉLETRAJZA.

Höke Lajos, történeti irodalmunk nestora, a kedvelt és szellemes tárcaíró született 1813. december 15-kén Somogy-Endréden, itteni református lelkész Höke József édes atyjától és maig 91-dik évében élő Udvardi Cserna Zsófia édes anyjától. 1815. tavaszán az atya Tolna-Iregbe hivatván meg a református gyülekezet által lelkésznek, ő ugyanitt s ezen hivatalban, mint egyszersmind a külsomogyi református egyházvidék esperese 1848. május 6-án 69 éves korában halt meg.

Elemi iskoláit Iregben, a közép latin iskolákat Gyöngyösön, a felsőbbeket, — a theológiát is, Debrecenben végezte. Az 1835—7 iskolai években H.-M.-Vásárhelyen a szintaktikai és retorikai osztályokat tanította. Joggyakorló Székes-Fehérváron, — kir. táblai juratus Pesten, s az 1839—40-ki országgyűlésen mint hallgató jelen volt. 1840-ben a hazai és az akkor új váltó jogból az ügyvédi vizsgát letette.

1841-ben, tudományos hajlamból, idősb báró Majthényi László, Barsmegye főispánja gyermekei mellett az egyik tanítói állomást vállalta el. E háznál maradt 1846-ig. Az általános történelmet, az általános és hazai földrajzot, s a magyar nyelvtant, saját kidolgozása után tanította. Egyik kis növendékét különösen a magyar szók és mondatok egyszerre olvasásába saját kéziratából vezette. E módszerét „Elemi Oktatástan” cím alatt, az egyetem betűivel 1847-ben kiadta 3500 példányban s ingyen kiosztotta, — kötetlenül, mert a már kiadott 200 frt után erre költsége nem került. Ezért, meg az 1848-ban bekövetkezett mozgalmak miatt a jó szándék siker nélkül maradt. Mások az ő kezdeményét több sikerrel folytatták s használták föl az elemi oktatás javára.

¹⁾ Nunkovits Gy. szavai ezek. I. „Hadi történetek.” I. 675. Miként gyászolták e jeles kimúltát Virág Benedek, Kis János és Pertits F. I. u. o. V. 774. 807